

A magyar beat, hippi, punk rock-poézis válság tematikái és kultúra alkotása

„A rock korunk nagy költészete. A szó itt épp oly fontos, mint a zene, az ütem. Homérosz óta nem volt példa a költészet hasonló újjászületésére. Visszatérnek az írásbeliséget megelőző kor, a szóbeliség bárdjai. Földmértű nagy találkozás ez, rock and rollt énekelnek Kínában és a Szovjetunióban is. A rock egyetemes világnyelv, a taglejtés és az üvöltés nyelve, a kommunikáció és a participáció nyelve. Fantasztikus ez a forradalom. (Marshall McLuhan, *Le Monde*, 1974)¹

„Képzeld el, hogy egy kommunista országban élsz, amely nemcsak mindig a »rossz oldalon« küzdött, de elvesztette területe és lakossága kétharmadát az első világháború után, a másodikban egymillióan haltak meg, fővárosát pedig lerombolták, ráadásul 1956-ban a szovjet rendszert megdönteni akaró forradalmát is leverték. Képzeld el, hogy ez a nép egészen egyéni módon rajong a zenéért, nemcsak a cigánymuzsikáért, hanem Liszt és Bartók örökségéért is. S a hatvanas évek elején ezek a fiatalok úgy éltek Európa közepén, hogy közben a vasfüggönyön túl voltak. El tudod képzelni, milyen lehetett az ő rockzenéjük?» (Marthy Coumans, 2008)²

„ – Utópisztikus, de játszunk el a gondolattal: mi lett volna, ha a hatalom a beatzene mellé áll?
– Egy kicsit megfordítom a kérdést. Belegondolni is borzasztó, ha mi, akkor a hatalom mellé álltunk volna. Az a számtalan érték, az a sok zseniális dal és az a sok küzdelem nem lett volna a miénk. Ezt senki nem veheti el tőlünk, és azoktól sem, akiknek játszottunk. Mindez azoké, akik most is élvezik, hiszen generációk nőttek fel ezen a zenén. A 2002. évben jelent meg a Radics Béla csodálatos utazás című CD, amit közel három éves kutatómunkám előzött meg, mire megleltem a korai fotókat, a zenei anyagról nem is beszélve. De hol vannak a korai zenei értékek? Elmaradt a Kex, a Syrius, a Ferm, a Hungária és még hosszan sorolhatnám, hány zenekar korai koncertlemezre. Aczél elvtárs mesterséges vasfüggönnyt vont maga köré, egy szűk körű réteg adhatott neki szakmai tájékoztatást [...]. A Kex-nél művészi jelenségről, egy performance sessionról beszélhettünk. A Kex politikum, irodalom volt. Nagy kár és nagy bűn, hagyták eltűnni [...]. A többiekéről, példának okáért a Scampoloról nem is beszélve. A magyar nyelvű beat az Illés, Omega, Metro, [velük] mintegy jólfésült irányba vitte el a hatalom a »hangos és lázadó« beatzenét.” (Danyi Attila – 2004)³

A magyar könnyűzene *irodalom- és kultúrtörténetét* megírni lehetetlen vállalkozásnak tűnhet, a tárgya összetettségének, a témái komplexitásának paradigmatiszmas kutatási nehézségei miatt. Vázlatom a pop- rockzene *társadalomtudományos kutatási tudásháttérét* próbálja felépíteni a magyar *beat, hippi, punk, rock-poézise, dalszövegei, a történeti 'irodalma'* témáinak alapjain. *Korszakai éveit, stílusirányait, együtteseit, zenei programjait* kortárs kiadványain, megjelenő dalain, albumain, könyvein, ahol lehet a későbbi időszakok visszaemlékező művein elemzem. Az irodalmi, költészeti vonatkozásokat szélesebb értelemben a rock-poézis dalszövege témái, *stílus-korszakai 'leírásai'*, kiadott *dalai hanganyagai* (nagylemezek, kislemez-, rádió- és kalóz felvételek) történeti elemzésével vázoló fel, bemutatva segítségükkel a *probléma-történetet*, a magyar beat, hippi, punk rock-poéziseinek válság-tematikáit és egyben a kultúra-alkotását.

A 2. világháború utáni megosztott hidegháborúban a '*méregfog*', a *nyugat mételye* az 1950-es évek második felére, a '*békés egymás mellett élés*' idején már eljutott a *Vasfüggöny* mögé is, de Magyarországon a pop- és rock-zene csak az 1960-as évektől vált elsőként tömeghatásúvá. A rockzene populáris zene kultúrtörténetének évtizedes pontosságú sorozata volt stílusaiknak egymást váltása, új populáris zenei *trend* forradalma, hódító divatja, egy-egy évtized közepén. A magyar pop- és rockzene az Egyesült Államokban születő Nagy Britanniában is népszerűvé váló forradalmi trendeket a hatvanas évektől a saját lehetőségein belül pár éves fáziskéséssel próbálta követni és az új stílusirányzatok „begyűrűztek” hozzánk is: „az 1962-ben születő beat nálunk 1966-tól vált szélesebb körben ismertté, és a »beatmozgalom« 1968-ra tetőzött. Az 1967-1968-ban születő *underground* viszont nálunk csak a hetvenes évek elején vált divattá, s ugyanez a lépéshátrány vonatkozott az [1975-1976-tól induló] *punkra* és *új hullámra* is, mely Magyarországon 1980-tól vált előbb hírhedté, majd ismertté, 1983-tól hígult divattá.”

¹ *Le Monde* interjú, idézi SEBŐK János: *A Beatlestől az új hullámig* Zeneműkiadó 1981 Budapest, 322 p.

² JÁVORSZKY Béla Szilárd: *Korai magyar Beat-körkép LP* In: *Népszabadság*, 2008. szeptember 12.

³ ZOLTÁN János: *Vesztesnek születünk. A Scampolo story*, Music City kft 2004. Budapest 142 P.

Ötven évvel ezelőtt kezdődött el nyugaton a zenei beat korszak, a Beatles 1962. október 24-én befutó *Love Me Do* első kislemeze, az 1963. októbertől induló új *beatle-mánia* világsikerével. A liverpooli *Mersey sound* új népzene és lázadó kamasz és új *gondolati, társadalomkritikai szövegvilágú attitűd* lett az 1950-es évek angliai (*Angry Young Man*) amerikai *beat generációi* irodalmi-szociológiai mintái *hippi-popkultúra* sikertörténetén (Norman Mailer *A fehér néger*), és éveken belül negyvenéves évfordulója is eljön a punk korszak 1974-1975 évi kezdeteinek. A magyar beatkorszak fáziskéséssel később 1963-1964-től indulhatott el a pár évvel korábbi, luxemburgi stílusú *másolt angol nyelvű rock and roll* zenekari alapítási hullám átalakulásával. 1965 első magyar nyelvű *beatdalait* megszüelő kezdeti korszakából 1960-as évek második fele után 1968-ig, 1972 hazai *hard rock* kezdetéig tartva hamar *érett korszakába* ért a *beat, hippi*. Nyugaton a beat megjelent a *magas kultúrában*, irodalomban, míg Magyarország és hivatalos, szocialista kultúrája *elsődleges nyilvánosságán* csak *filmben* és főleg a *kora könnyűzenéjében*. Hazai korszakolásban a *Beatünnep utáni* szituáció az 1970-es évek végén a punk-ra torlódott.

1965, *Illés* és más együttese első magyar nyelvű beat dalai évét és 1968-at hamar követték az 1970-es éveket indító hazai *underground*, már *neoavantgárd Kex* együttese első *rockzenei, költészeti performance-i* (József Atilla: *Tiszta Szívvel*, Balaskó Jenő első koncert felolvasásai). Úttörő rock-poézisek kísérletei (Cseh Tamás, Spions, URH, Trabant, Bizottság...) vezettek el 1979 évéig és az első magyar *élőszó-folyóirata irodalmi koncertjéig* (Beatrice-Fölöspéldány), az ellenállás más formáin a rendszerváltó elsődleges másodlagos irodalmi nyilvánosságokig.⁴ A magyar *beat, hippi, punk* sor, a rock-poézis válság tematikáinak és kultúra alkotásának ez a *problématörténeti történelmi-irodalomtörténeti* sora segít a rock-poézis újraértelmezésében is. Saját gyászunk új *jövő narratívát* létrehozó zenei, irodalmi *formakereső* kezdeté válhat, ott, ahol történelmi folytonosság helyett folyton csak *válság, nemzedéki hiányzóna* lépne fel.⁵

Kettős aktualitásuk lesz a közeljövőben a beat, punk, rock korszak egészéről egyben a korszak hazai, nemzetközi művészeti irányairól, zenéjéről, irodalmáról, filmjeiről, képzőművészetéről szóló írásoknak, amely nézőpontjai az évtized folyamán egyre jobban előtérbe fognak kerülni. Az egyik nézőpont a világ *nyugati, euro atlanti, angolszász zenei* beat korszak produktumai, 50. évfordulós ünnepszorozataival, a modernitása sikeres narratívájával lesz majd kapcsolatos. A másik *saját nézőpontunk megismételt kettőssége* lesz, ahogy a történetre, mint hagyomány-történeti recepcióra kelet-, közép-kelet Európából rátekinthetünk: egy többlet lehetőségével is a jövő számára, ahogy a pár éves fáziskéséssel itthon is megjelent/elvesző rock korszak fájó hiányát kezelni fogjuk – egy sajátos gyászunkkal, új narratív produktumok létrehozásával. 2004-től kezdődött sikeres 50. évfordulós nyugati *összművészeti rock beat hippi* megszületése korszakos ünnepszorozatai háttérben ilyen értelemben lesz más a *mi* elkövetkező negyed-, fél évszázados ünnepi sorozatunk egy *veszteség történet* és emellett új *jövő-narratívák* szükségé.

A téma történeti irodalmának váza segítséget adhat a rockzene társadalomtudományi kutatása szétágazó mikro-makro történelmi témáitól, a *zenei ifjúsági szubkultúra, a hatalomgyakorlás, ellenállás, zenei kultusz, dalszöveg, a közös mítosz, rítus* kérdésein át a globális kultúrtörténet lokális kultúrpolitikai értelmezéséig több területen is: Segíthet létrehozni a jelen számára aktív hagyománytörténeti kérdésként élő közelmúlt *Kádár-korszak alternatív történelmét*, az 1956-tól Magyarországon vele egy időben jelentkező *rock and roll, rockzene* társadalmi jelenségén.

„A Zóna *tiltott övezet*. Egykor állítólag meteor csapott itt be, vagy űrhajó szállt le, elpusztítva minden emberi települést, és rejtélyes energiát, mágikus erőt hagyott maga után. [...] A borzalmas katasztrófa, a szörnyű trauma nemcsak kizökkentette az időt, az idő úgy is maradt, megállt, megfagyott. [...] » Azelőtt a jövő a jelen folytatása volt [...] Most a jövő egybefolyt a jelennel. « [»Az időnél gyorsabban...« (Európa Kiadó)]”

⁴ HAVASRÉTI József: *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a magyar neoavantgárdban*. Typotext, Budapest 2006. Esettanulmányai: Molnár Gergely, Spions 1978-1979 és a Fölöspéldány 1979-1982

⁵ SZILÁGYI Ákos: *Az ész szalto mártaléja* In: *KÁ! KÁ! KÁ! A Fölöspéldány gyűjtése* Magvető JAK 1986